

IIV Qashqadaryo akademik litseyi

Tarix fani o'qituvchisi

Jovliyev Sardor

Kirish: O'zbekistonning janubiy qismida joylashgan Surxondaryo viloyati o'zining boy tarixi, ajoyib tabiati va betakror me'morchiligi bilan ajralib turadi. Bu hudud qadimgi davrlardan boshlab turli xalqlar va madaniyatlarning chorrahasida bo'lib, o'zining noyob madaniy merosini saqlab qolgan. Viloyatda ko'plab tarixiy-me'moriy obidalar joylashgan bo'lib, ularning har biri o'tmish xalqlarining hayoti, urf-odatlarini, madaniyati va san'ati haqida guvohlik beradi. Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining tarixiy-me'moriy obidalarini chuqurroq tahlil qilib, ularning xususiyatlari, tarixi va madaniy ahamiyati haqida ma'lumot berishga harakat qilamiz.

1-bob: Surxondaryo Viloyatining Tarixiy-Me'moriy Obidalarini Shakllantirish Omillari:

Surxondaryo viloyati tarixiy-me'moriy obidalarining shakllanishiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatgan. Eng muhim omillar quyidagilar:

a) Geografik Joylashuv va Tabiiy Sharoit:

Surxondaryo viloyati O'rta Osiyoning janubiy qismida, Amudaryo vodiysida joylashgan. Vodiyning unumdor tuprog'i va suvning mo'l-ko'lligi qadim zamonlardan beri bu hududda turli xil o'simlik va hayvonot dunyosining rivojlanishiga imkon bergan. Surxondaryo viloyati, shuningdek, Buyuk Ipak Yo'lining muhim qismida joylashgan bo'lib, bu esa turli madaniyatlarning bir-biri bilan o'zaro aloqalarini kuchaytirgan va mintaqa iqtisodiyotining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

b) Madaniy va Diniy Ta'sirlar:

Surxondaryo viloyati tarixiy jihatdan turli xalqlar va madaniyatlarning aralashgan hududi bo'lgan. Miloddan avvalgi davrlarda bu hudud Xorazm,

Baktriya va So'g'd madaniyatlarining ta'sirida bo'lgan. Milodiy VII asrdan boshlab islom dini tarqala boshladi va bu esa viloyatning me'morchiligi va madaniyatida katta o'zgarishlarga olib keldi.

c) Iqtisodiy va Siyosiy Omillar:

Surxondaryo viloyatining iqtisodiy va siyosiy rivojlanishi ham uning me'moriy obidalariga ta'sir ko'rsatgan. Savdo va hunarmandchilikning rivojlanishi turli davrlarda shaharlarning rivojlanishiga olib kelgan.

2-bob: Surxondaryo Viloyati Tarixiy-Me'moriy Obidalarining Xususiyatlari:

Surxondaryo viloyatidagi tarixiy-me'moriy obidalar o'zining noyob xususiyatlariga ega bo'lib, ularni boshqa mintaqalardagi obidalaridan ajratib turadi:

- G'ishtli qurilish: Surxondaryo viloyati me'morchiligining asosiy xususiyatlaridan biri bu g'ishtdan foydalanishdir. G'ishtlar odatda quyoshda quritilgan, ular turli xil naqshlar yaratish uchun bir-biriga qatorlashtirilgan.

- Gumbazlar: Surxondaryo me'morchiligi gumbazlarni qurib chiqarishda o'ziga xos uslubga ega. Gumbazlar odatda katta va baland bo'lib, binoning markaziy qismini yopib turadi. Gumbazlarning shakllari va o'lchamlari binoning funksional xususiyatlariga qarab farqlanadi.

- Bezaklar: Surxondaryo me'morchiligining yana bir o'ziga xos xususiyati bu binolarning bezaklar bilan boy bo'lishi. G'ishtdan ishlangan naqshlar, ganch o'ymakorliklari va yog'ochdan ishlangan o'yma naqshlar Surxondaryo me'morchiligini bejirim va go'zal qiladi. Bezaklar odatda o'simlik, hayvonot va geometrik naqshlar bilan bezatilgan.

- Suv manbalari: Suv Surxondaryo me'morchiligi uchun muhim elementlardan biri bo'lib, ko'plab me'moriy obidalar suv havzalari, kanallar va ariqlar bilan bezatilgan. Suv havzalari nafaqat bezak vazifasini bajargan, balki binolarni sovutish va suvni saqlab qolishda muhim rol o'ynagan.

3-bob: Surxondaryo Viloyatidagi Tarixiy-Me'moriy Obidalar:

Surxondaryo viloyatida ko'plab tarixiy-me'moriy obidalar mavjud. Ular orasida eng mashhur bo'lganlar quyidagilar:

- Termiz:

- * Termiz qal'asi: Miloddan avvalgi davrlarda qurilgan qal'a, o'zining qadimiy tarixi va o'ziga xos me'morchiligi bilan ajralib turadi.

- * Al-Hakim al-Termiziy maqbarasi: IX asrda qurilgan ushbu maqbara, o'zining go'zal bezaklari, gumbazi va ichki bezaklari bilan mashhur.

- * Surxondaryo viloyati muzeyi: Termiz shahrida joylashgan ushbu muzeyda, viloyatning tarixi, madaniyati va san'ati haqida qimmatli eksponatlar saqlanadi.

- Qizil-Raqbat qal'asi: Termez shahridan bir necha kilometr uzoqlikda joylashgan qal'a, o'zining o'rta asr me'morchiligi va qal'a devorlarining qoldiqlarini saqlab qolgan.

- Qarshi:

- * Qarshi madrasasi: XVIII asrda qurilgan ushbu madrasa, o'zining gumbazi va bezaklari bilan mashhur.

- * Qarshi qal'asi: Qadimgi davrlarda qurilgan ushbu qal'a, o'zining tarixiy ahamiyati va me'moriy uslubi bilan ajralib turadi.

- Boysun tumani:

- * Boysun minorasi: X asrda qurilgan ushbu minora, o'zining balandligi va o'ziga xos me'morchiligi bilan mashhur.

- * Boysun madrasasi: XVIII asrda qurilgan ushbu madrasa, o'zining go'zal bezaklari va gumbazi bilan mashhur.

- Denov shahri:

- * Denov madrasasi: XVI asrda qurilgan ushbu madrasa, o'zining go'zal bezaklari va gumbazi bilan mashhur.

- * Denov qal'asi: Qadimgi davrlarda qurilgan ushbu qal'a, o'zining tarixiy ahamiyati va me'moriy uslubi bilan ajralib turadi.

- Sherobod tumani:

- * Sherobod madrasasi: XVIII asrda qurilgan ushbu madrasa, o'zining go'zal bezaklari va gumbazi bilan mashhur.

- Uchquduq tumani:

* Uchquduq qal'asi: Qadimgi davrlarda qurilgan ushbu qal'a, o'zining tarixiy ahamiyati va me'moriy uslubi bilan ajralib turadi.

4-bob: Surxondaryo Viloyati Tarixiy-Me'moriy Obidalarining Madaniy Ahamiyati:

Surxondaryo viloyatining tarixiy-me'moriy obidalarining madaniy ahamiyati juda katta. Ular nafaqat o'zining go'zalligi bilan, balki ular o'tmishdagi hayoti, madaniyati va san'ati haqida qimmatli ma'lumotlarni saqlab qolganligi bilan ham muhimdir. Ushbu obidalar o'tmish xalqlarining san'ati, me'morchiligi, hunarmandchiligi va madaniyati haqida guvohlik beradi. Ular turli xil madaniyatlarning o'zaro aloqalarining guvohi bo'lib xizmat qiladi va O'zbekistonning madaniy boyligini namoyon etadi.

Xulosa:

Surxondaryo viloyati o'zining boy tarixiy-me'moriy obidalariga ega bo'lib, ular o'tmish xalqlarining hayoti, madaniyati va me'morchilik an'analari haqida guvohlik beradi. Ushbu obidalarni saqlab qolish va ularni kelajak avlodlarga yetkazish bizning milliy burchimizdir. Viloyatning tarixiy-me'moriy merosini o'rganish va qadrlash orqali biz o'z xalqimizning o'tmishini chuqurroq tushunish va uning boy madaniyatini qadrlash imkoniyatiga ega bo'lamiz.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar ro'yxati:

Kitoblar:

1. "O'zbekiston tarixi", I.M. Muminov, T.O. To'rayev, Sh.M. Shomurodov (2011), O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi
2. "Surxondaryo viloyati tarixi", O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi (2010), Toshkent davlat universiteti
3. "Surxondaryo viloyati tarixiy-me'moriy obidalarining katalogi", Surxondaryo viloyati madaniyat boshqarmasi (2015), Toshkent
4. "Termiz: Qadimgi shaharning tarixi va me'morchiligi", A.A. Abdurahmonov (2018), "Sharq" nashriyot uyi

Maqolalar:

1. "Surxondaryo viloyatining tarixiy-me'moriy obidalarini saqlash va o'rganish muammolari", A.A. Abdurahmonov, "O'zbekiston madaniyati" jurnali, №1, 2019

2. "Termiz qal'asi: Qadimiy tarix va me'morchilikning ajoyib namunasi", S.A. Akramov, "O'zbekiston tarixi" jurnali, №2, 2018
3. "Surxondaryo viloyati tarixiy-me'moriy obidalarini turizmni rivojlantirishda ahamiyati", I.M. Muminov, "Sharq yulduzi" jurnali, №1, 2020

Internet manbalari:

1. YUNESKOning Jahon merosi ro'yxati: <https://whc.unesco.org>
(<https://whc.unesco.org/>)
2. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi: <https://mincult.uz>
(<https://mincult.uz/>)
3. Surxondaryo viloyati hokimligi: <https://surxondaryo.uz>
(<https://surxondaryo.uz/>)